

ПОХОДЖЕННЯ АНТРОПОНІМА SYTNIK У ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ

У статті проаналізовано походження антропоніма Ситник. Встановлено, що досліджуваний онім вказує на вид діяльності першоносія та кількість носіїв антропоніма в різних воєводствах. Найпоширенішим він є у Вроцлавському, Опольському, Катовицькому і Шецинському воєводствах.

Ключові слова: онім, антропонім, прізвище, апелятив.

Zygmunt Galetsky. PROISCHODZENIE ANTRONIMOW SYTNIK W POLSKIM JZYKE

В статті проаналізовано походження антропоніма Сьтнік. Встановлено, що досліджуєму онім вказує на вид діяльності першоносителя і кількість носителя антропоніма в різних воєводствах. Самим поширеним він є в Вроцлавському, Опольському, Катовицькому і Шецинському воєводствах.

Ключевые слова: оним, антропоним, фамилия, апеллятив.

Zygmunt Galetsky. ORIGIN OF ANTRONIM SYTNIK IN POLAND

The article analyzes the origin of anthroponime Syitnik. The author notes that the study onyne indicates the activity of the first carrier, indicating the number of carriers of anthroponime in different voivodships. The most widespread it is in Wroclaw, Opole, Katowice and Shecki Voivodeship.

Key words: onym, anthroponym, surname, apelyate.

Міхал Ситнік (1951-2016) – філолог, полоніст, вчитель, автор оповідань, музикант, людина багатьох талантів, про своє прізвище написав:

«Прізвище я маю від батька – справжнього поляка, репатрійованого з-під Львова, з міста Ходорова¹, де також є цукровий завод, але вже не наш, як і ціла та земля, яку одні називали Східними Кресами, а другі – Західною Україною, у паспорті батькові написали, що він народився у СРСР. [...] Наше прізвище може перекладатися французькою мовою як saturator або бути виведеним етимологічно від назви певного цікавого заняття, яке латинською звучить гарніше, бо «rорinасја», і полягало воно у ті часи у сиченні меду. У будь-якому випадку, ми не можемо називати себе абстинентами, бо ж якось постійно під рукою був цукор або меляса».

Отже, автор цього зізнання слушно звернув увагу на зв'язок прізвища з місцем народження, походження, місця проживання предків, від яких зазвичай успадковується прізвище. Важливим також є прізвище матері, як для офіційних цілей, так і для ономастично-етимологічних. Доречно, бо кожне прізвище виникло в певному визначеному місці і часі. Однак ми не завжди можемо це довести з погляду на відсутність рукописної документації, схованої в невідомому архіві парафії, монастирської бібліотеки, місцевої держустанови, чи хоча б тому, що після окупації України СРСР в 1939 році архіви, якщо не було знищено, то перевезено до Росії і користування ними часто було недоступним. Ще однією перешкодою у визначенні місця і часу виникнення прізвища є міграція населення, а отже, і перенесення прізвищ часом дуже далеко від місця їх виникнення. Необов'язково слушно пов'язав Ситнік своє прізвище з певним цікавим заняттям, яке полягало в насиченні меду, про що далі у статті.

¹ M. Sytnik, Mieszanie, «Rękopis» (Warszawa) 2004, №3, с.1-2. Передрук в *Michał Sytnik polonista*. Ред. В. Wilczewska, Białystok 2018, с. 15-24.

Великим досягненням польської ономастики, точніше Антропонімічної майстерні Інституту польської мови Польської академії наук у Кракові, було опрацювання і видання Казімежем Римутом *Słownika nazwisk współcześnie w Polsce używanych* (т. 1 – 10, Краків 1992 – 1994), котре разом із *Словником старопольських особових назв*¹ становить основу наукового дослідження прізвищ.

Значення словника К. Римута полягає в тому, що, по-перше, подає «всі або майже всі прізвища, представлені у Польщі» (I, s. V) з матеріалів загального перепису населення і з матеріалів Урядового Інформаційного Центру PESEL, по-друге, подає статистику – кількість носіїв прізвищ окремо у 49 воєводствах, тобто їх географічне розміщення. У Вступі професор К. Римут вказує на труднощі в дослідженні антропонімів у результаті впливу на прізвища «сильних впливів мов загарбницьких держав» після втрати незалежності в 1795 р. і масових переміщень населення після Другої світової війни, одночасно зазначаючи: «Давнє географічне розташування прізвищ збереглося на території давньої Малопольщі, Мазовша, Великопольщі, хоч і в цих дільницях у великих промислових осередках стався вплив населення із різних частин Польщі, а також із-за Бугу».² Незважаючи на це, вважаю, що дослідження етимології прізвищ при застосуванні історично-мовних методів, у тому числі порівняльного методу, може відтворити їхню початкову, первісну географію. Тому також застосування наукового методу лінгвістичної географії, яка використовується вже понад сто років і до сьогодні в діалектологічних дослідженнях, дозволяє визначити розповсюдження (діапазони) прізвищ сьогодні, а при врахуванні числового чинника дозволяє встановити своєрідні центри-гнізда, тобто терени виникнення і поширення конкретних прізвищ сьогодні і в минулому – на що повинен вказувати завжди високий, вищий ніж будь-де, чисельний індикатор. Тому що неможливо, що, наприклад, прізвище *Sytnik* було перенесене з території Бидгоського³ воєводства (індикатор 3) і Ольштинського (індикатор 3) чи Легніцького воєводства (індикатор 18) на територію Південно-Східної Польщі (воєводства Бельське, Ченстоховське, Катовіцьке, Краківське, Кроснінське, Тарновське), де цей індикатор становить 35. Можливою є тільки ситуація зворотня.⁴

Переходимо до аналізу прізвища.

1. Прізвище *Sytnik* з точки зору мовної географії.

Лексичний матеріал у словниках зазвичай подається в алфавітному порядку, у тематичних словниках відповідно до семантичних груп, але всередині груп також за алфавітним порядком. Це тому, що алфавітний порядок є найкращим практичним способом впорядкування матеріалу, тобто його представлення та пошуку. Для цілей наукового дослідження це розташування не має жодного значення. Тому впорядкування матеріалу за іншим принципом дозволяє подумати, зінтерпретувати та зробити висновки. У 1990 році прізвище *Sytnik* у Польщі мало 172 носії:

– у Південно-Східних воєводствах: Перемиському 3, Крошнінському 2, Тарновському 4, Краківському 10, Катовіцькому 17, Бельському 1, Ченстоховському 1, разом 38;

– у Західних та Північних воєводствах: Опольському 20, Вроцлавському 31, Легніцькому 18, Луцинському 13, Зеленогурському 10, Щецинському 20, Слупському 7, Бидгоському 3, Ольштинському 3, Бялостоцькому 6, разом 131;

– у столичному Варшавському воєводстві 3, разом 3. В загальному 172.

¹ *Słownik staropolskich nazw osobowych* pod red. i ze wstępem W. Taszyckiego, t. 1-6, Wrocław-Warszawa-Kraków 1965-1983; t. 7. Suplement opracowany w Zakładzie Onomastyki Polskiej pod kier. M. Malec, Wrocław... 1984-1987.

² *Słownik nazwisk* I, s. V.

³ У статті автор посилається на адміністративний поділ Польщі до адміністративної реформи 1999 року. – прим. Перекладача.

⁴ Ширше ця проблематика представлена мною у доповіді *Nazwiska pogranicza w świetle geografii i statystyki* на X Транскордонному польсько-українському методологічному симпозіумі «Власні назви на культурно-мовних пограниччях. Методологічні проблеми», Воля-Угруська, 26-27 травня 2017 р. Теоретичні принципи досліджень цього роду перевіряють мої докторантки: магістр Наталія Бочек, *Nazwisko Kotarba // Koterba w świetle geografii językowej* (доповідь на згаданому Симпозіумі) і магістр Зузанна Восько, *Nazwisko Gogółka w świetle geografii językowej* (стаття готова до друку).

Якби ми подали ці дані у алфавітному порядку назв воєводств (так, як подає *Словник прізвищ...*), ми б отримали мало виразну картину поширення прізвища на території Польщі. Можна було би з нього вичитати, що *Sytnik* є найчастішим прізвищем у Вроцлавському, Опольському, Катовіцькому і Щецінському воєводствах. Історично незорієнтованому читачеві не вдасться зінтерпретувати цей факт. Застосований порядок матеріалу, згідно з географічним критерієм, показує, що обговорюване прізвище виступає у південно-східних воєводствах (рідше), а також у західних і північних воєводствах (найчисельніше); трапляється також у столичному Варшавському воєводстві, бо в цьому середовищі наявні всі або майже всі прізвища поляків.

Тут також потрібно взяти до уваги історичний чинник, який спонукає до інтерпретації та полегшує інтерпретацію прізвищ. Так звані Повернені Землі, які до 1939 р. залишалися під німецькою адміністрацією, тобто території західних воєводств (за винятком Лещинського воєводства) і північних, у тому числі воєводство Бялостоцьке, повіти якого Голдап, Елк, Олецко були повернуті до Польщі у 1945р., розуміємо як простір вторинного розповсюдження багатьох прізвищ, зокрема прізвища *Sytnik*.

Після Другої світової війни на західні і північні землі переселилося або було переселене населення з етнічних теренів України, Білорусі і Литви (історичних Східних Кресів), які до останнього розподілу Польщі і потім до 1939 р. були в межах Речі Посполитої, а також населення з різних регіонів Центральної Польщі. На територію Повернених Земель були перенесені разом із населенням східні прізвища, польські і генетично східнослов'янські (українські, білоруські, трапляються також російські) та литовські, а також польські прізвища з центральних і східних етнічних територій Речі Посполитої. Там мали створитися нові мішані діалекти; на практиці ж запанувала загальнопольська мова з елементами різних говорів.

Територію південно-східних воєводств визнаємо за центр поширення прізвища *Sytnik*, незважаючи на його понад трикратну чисельну перевагу в західних та північних воєводствах. Також з цього погляду, беручи до уваги історичний чинник, потрібно цей центр поширити у напрямку України. Додаткових даних надають інші прізвища сім'ї слів з українською фонетикою: *Syto* (6 разів у Варшаві), *Sytnyk* і *Sytarz* із нульовою частотністю¹, *Sytar* (32 рази) у столичному воєводстві 6, в Легніцькому 10, Вроцлавському 4, Зеленоногурському 12, а також *Sytniczuk* у Бельськопольському воєводстві 1, у Седлецькому 1 (*Словник прізвищ...IX* 199).

У столичному Варшавському воєводстві, яке колись називалося Великою Варшавою, подібно як в інших великих містах: Лодзь, Щецін, на Шльонську, у Тримісті (Гданьск, Сопот, Гдиня), є всі мабуть польські прізвища. Приводом такого явища була міграція із села, головним чином економічна, після Другої світової війни. Тому поширення прізвища у Варшаві або іншому великопромисловому місті не вносить нічого істотного до його географічно-мовної інтерпретації поза зазначенням факту переселення його носія.

2. Прізвище *Sytnik* з погляду граматики.

Прізвище *Sytnik* є мотивованим виразом, тобто словотвірною подільною формацією. Незважаючи на це, в книзі Богуслава Креї *Словотвір польських прізвищ*², основному на сьогодні дослідженні цього класу слів, воно не описане як лексична одиниця. Не було також пояснено в історико-етимологічному словнику прізвищ К. Римута³, в якому інші спільнокореневі прізвища вказані у двох окремих статтях: під гаслом *Sito* 1397 – м.ін. *Sitarz* 1383 (пор. *sitarz* «ремісник, що виробляє сита», також «гриб, ріхновид маляка»), *Siciarz* 1696 (від *siciarz* «ремісник, що виробляє сита»), *Sitnik*, *Sitnicz-uk*; *Sytarz* (пор. укр. *cumo*

¹ До групи прізвищ з визначенням частотності 0 «зараховуються особи, про яких в банку [даних] немає детальнішої інформації (напр. місця проживання). Сюди належать також особи, котрі в 1990 р. вже не жили. У групі прізвищ з частотністю 0 виявилось багато форм, zdeформованих під час занесення їх у комп'ютери». (*Словник прізвищ..., с. VIII-IX*).

² В. Крея, *Słowotwórstwo polskich nazwisk. Struktury sufiksalne*, Kraków 2001.

³ К. Рымут, *Nazwiska Polaków. Słownik historyczno-etymologiczny*, t. I-II, Kraków 1999-2001.

«sito») т. II 427 і під гаслом *Sytu* – м.ін. *Sytn-icz+uk* (від *sytny* «поживний», давнє також «*sycony*») т. II 516. Словотвірний аналіз прізвища *Sytnik* дозволяє виділити в ньому формант – *nik*, так як у прізвищах *Mielnik* від *mielnik* «млинар», *Ogrodnik* від *ogrodnik*, «той хто стежить за порядком на городі», давнє також *zagrodnik*, тобто селянин без землі, який має тільки садибу і город. *Złotnik* від *złotnik* – старопол. і сьогодн. «ремісник, який виготовляє предмети із золота та інших металів», *Mutnik* від *mutnik* «митник» і т.д.¹ За допомогою цього форманту творяться назви на позначення професій (назви виконавців професійної праці) від іменникових основ. В описаному випадку словотвірною основою на платформі апелювальної формації *sytnik* було і є укр. сито «знаряддя для просіювання сипких матеріалів», пол. *sito* «аналогічно». Загальний іменник *sytnik* від «sito» включається у словотвірний ряд *bartnik* від *barć*, *leśnik* від *las*, *rudnik* від *guda*, *celnik* від *clo* з тією різницею, що згадані формації *bartnik*, *leśnik*, *rudnik* і т.д. належать до польської мови, а *sytnik* – до української. Формації *sytnik* не подає *Старопольський словник* (SStp)², ані навіть похідної від нього особової назви *Sytnik*, – *Словник старопольських особових назв*, в якому наявно багато українських особових назв із теренів Червоної Русі. Формацію *sytnyk* – *sutnyk* «делающий сита, ситовщик» як варіантну до *sytarz* – *sutapz* «ситовщик, делающий сита» подають словники української мови³. Українські джерела та ономастичні праці підтверджують, окрім того, українське прізвище *Ситник*, напр. *Ситник* 1449 із села Кушниця Закарпатської області. Це описав проф. Павло Чучка, також подаючи приклад *Ситник* 1820 з Лемківщини і *Ситник* «в інших регіонах Польщі», Він вивів етимологію від апелювального *ситник* – «майстер що виготовляє сита».⁴

Що до формації *Sytnik*, то проф. Б. Крея у своєму описі включив її до класу прізвищ професійного походження з певними ваганнями. Він писав: «*Sitnik* 1202: Wa 201, Sd 161, Op. 90, Pr 81 ... (за SW *sitnik* – це перш за все «sitowisko»⁵, також «гриб свинуха» чи однак у випадку прізвища *Sytnik* не має основним первісне значення «sitarz», а отже, «той, що виготовляє сита»; пор. *Sitny* 52)⁶.

Поданий раніше аналіз прізвища *Sytnik* виключає цей сумнів. *Sitnik* є прізвищем, яке походить від професії, паралельним до української формації *Ситник* з точки зору формальної (граматичної) і значеннєвої. А прізвище *Sytnik* є частково полонізованою формацією – суфікс –*nik* замість укр. –*ник*.

У свою чергу, рекомендована К. Римутом етимологічна гіпотеза відносно прізвища *Sytniczuk* (в морфологічному поділі *Sytn-icz+uk* (головна морфема в даному випадку містить прикметникову граматичну морфему *-n-*, отже, власне *Syt-n*), «від *sytny* 'поживний', давніше також 'sycony' (NP II 516), пор. також *Sitni-czuk* поряд з *Sytarz* (пор. укр. *cumo*, *Cumap*" (NP II 427) хоча й можлива, однак не знаходить підтвердження в мовному матеріалі.

Прізвище *Sytniczuk* – це патронімічна (відбатьківська) формація, утворена від основи *Sytnik* (з палаталізацією *k>cz*, спричиненою суфіксальним формантом *-uk* в значенні 'син Ситніка'. Однак, припускаючи, що основа *Sytnik* могла би походити від *appellativum sytnik* (той, хто ситить мед), ми виводили би прізвище від гіпотетичної основи. Деривату *sytnik* від *sytny* в SStp VIII 526 немає, де з цього спільнокореневого ряду є тільки *syty*, *sytość*, *sytność* 'почуття заспокоєння голоду і спраги'; не мають його інші словники, Лінде, SJPDoG і т.д. В словнику Лінде в статтях під назвами SYT, SYTY і SYTOŚĆ 'насичувати, зробити ситим' – серед відокремлених зворотів *miód sycić*, *rozsycać miód*, *warzyć miód pitny*, *miodem zaprawiać*, ілюстрованих декількома цитатами з авторів XVII - XVIII ст., не з'явився *sytnik* (Лінде V 536, 540). Немає його зрештою і в *Етимологічному словнику польської мови* Олександра

¹ В. Крея, op. cit., с. 8-83.

² *Słownik staropolski*, red. naczk. S. Urbańczyk, t. 1-11, Wrocław-Kraków 1953-2002.

³ Див. Б. Грінченко, *Словарь української мови*, I-IV, Київ, 1907-1909 (1996-1997), приклади в т. 4, с. 123-124.

⁴ П. Чучка, *Прізвища закарпатських українців. Історико-етимологічний словник*, Львів 2005, с. 516.

⁵ Місце, заросле ситником – прим. перекладача.

⁶ В. Крея, op. cit. С. 83. Подана в цитаті цифра 1202 означає число носіїв прізвища, а не дату його засвідчення. Скорочення Wa, Sd... є назвами воєводств: Варшавського, Седлецького, Опольського, Перемишльського). Скороченням SW означено *Słownik języka polskiego*, pod red. J. Karłowicza, A. Kryńskiego і W. Niedźwiedzkiego, T. 1-8, Warszawa 1900-1927 (т.зв. варшавський).

Брюкнера (Краків 1927), автор якого знав мабуть всі давні тексти польської мови і відкривав їх. Доведення однієї гіпотези за допомогою іншої не має сенсу.

Можна додати – про що вже вище згадано – що серед вибраних Богуславом Креєю із *Словника старопольських особових назв* прізвищ на *-nik*: *Żupnik* 1323, *Rybnik* 1372, *Chmielnik* 1415 – з Малопольщі, *Mielnik* 1369 – з Шльонська, *Mięśnik* 1412 – з Великопольщі, *Mytnik* 1439, *Skotnik* 1466, *Praskurnik* 1474 – з південних Кресів та інших немає прізвища *Sytnik*¹.

Можна б ще припустити, що прізвище *Sytnik* походить від пропріальної основи (від особової назви) *Sytny*, але і ця гіпотеза зустрічається з труднощами при визначенні функції форманту *-ik*, за допомогою якого були створені патронімічні прізвища типу *Adamik* – 'син Adama', *Szczepanik* – 'син Szczepana', можливо, таким чином *Sytnik* – 'син Sytnego'?

Sytnik – це рідкісне прізвище у Польщі (172 носії). У групі прізвищ, що походять від назви професії *sitarza* // *sitnika*, знаходиться на останньому місці після прізвища *Sitarz* (3 865 носіїв) і його фонетичного варіанту *Siciarz* (621 носій), також після прізвища *Sitnik* (1 202 носії), його точного, формального і семантичного, відповідника в польській мові. У словнику К. Римута два з них подані з датою засвідчення в джерелах – для прізвища *Sitarz* – 1383 р., для *Siciarz* – 1696 р.; для прізвищ *Sitnik* і *Sytnik* не вдалося знайти раннього засвідчення, оскільки вони подані без дати.

Sitarz	3866	}	4 487	78,8%
Siciarz	621			
Sitnik	1 202			
Разом			5 689	100%

На основі результатів зіставлення можна зробити загальний висновок, що типовим в польській антропонімії є прізвище *Sitarz* // *Siciarz* (утворене з допомогою форманту *-arz*) – 78,8% носіїв даної сім'ї прізвищ, менш типовим є прізвище *Sitnik* (з формантом *-nik*) – 21,2% носіїв. Більше того, на загальне число 1202 носіїв прізвища *Sitnik* 623 = 51,8% проживає на просторах східної зони, а також на західних і північних землях, в той час як у Малопольщі і на Шльонську 261 = 21,7%, у Великопольщі, на Куявах і Мазовші 117 = 9,7%, а разом з Варшавою (201 = 16,7%) 318 = 26,4%. Аналіз числових даних зі *Словника прізвищ...* показує, що на східному пограниччі (також на західних і північних землях через перенесення) воно географічно найближче до української формації *Ситник*.

3. Продовжуючи дослідження порівняльно-історичним методом (як в пункті 2), звернемо увагу на ще один істотний мовний факт. Від професійних назв типу *kobiernik* 'що робить килими' (Лінде), *kośnik* 'косар', *koleśnik* 'який робить вози, колісник' (Лінде), *mydlnik* (старопол. також *medelnik*, *mydelnik*) і *mydlarz*, 'той, що виготовляє мило або торгує милом' (SStP), *świętnik* 'особа, зобов'язана до служінь в костелі, (SStP), (*żerdnik*) *żyrdnik* 'слуга, зобов'язаний до будування наметів для князя і його двору під час подорожі по країні' (SStP), *kobylnik* 'пастир кінського стада', *owczar* 'пастир овець', *piekarz* 'той, що робить випічку', *smolarz* 'що робить смолу і що смолою поливає' (Лінде) і т.д. в середніх віках виникали:

а) не тільки власні назви – прізвища типу *Kobiernik* (48 прізвищ в *Словнику прізвищ...* К. Римута), *Kośnik* (1048 прізвищ), *Koleśnik* // *Kolesnik* (сьогодні 869 + 22 прізвища), *Mydlnik* (сьогодні немає прізвища), *Świętnik* (13 прізвищ – всі в Новосондецькому воєводстві, *Mydlarz* і *Mydlorz* (954 + 1), *Owczarz* і *Owczorz* (1391 + 238), *Piekarz* (3841 прізвище), *Smolarz* і *Smolorz* (1296+595), *Kobylnik* (96), а *Kobylarz* (2027) і *Kobylorz* (11 – всі в Катовицькому воєводстві); для прізвища *Grotnik* (193) брак засвідчення апелятивної основи *grotnik* в SStP і в Лінде, також немає сьогодні прізвища *Żerdnik*; але й

¹ В. Крежа, *op.cit.*, с. 87.

б) цілий клас слів – назв місцевостей типу *Kobierniki* (2 назви в Плоцькому та Сандомирському повітах), *Koleśniki* (2 назви в Монецькому та Сувальському повітах), *Mydlniki* (частина Кроводжі в Кракові, давніше село), *Grotniki* (3 назви), *Owczary* (6 назв), *Piekary* (17 назв, в тому числі місто *Piekary Śląskie*), *Smolary*, *Świątniki*, *Żyrdniki* і т.д.¹ Початково, коли вони означали групи населення, що займаються конкретною професійною діяльністю, напр. людей, що виготовляють килими, наконечники, мило..., людей, що прислужують у святинях, що займаються вигодовуванням і випасом коней, овець, свиней..., вони мали чоловічо-особові форми *Kobiernicy*, *Grotnicy*, *Żyrdnicy*, *Piekarze*, *Smolarze*..., з часом, коли стали місцевими назвами, були змінені на нечоловічо-особові (первинні форми знахідного відмінка множини)², коли стали місцевими назвами. Були ще в ХХ столітті села *sitarskie*, напр. в околицях Білгорая, відомі в Польщі і за межами, про що свідчить хоч би цитата з Мельхіора Ваньковича: «Син збагаченого ситаря з Білгорайського, який, зробивши масток на висилці сит до Росії, купив [...] фільварок (*Ziele* на *kraterze*, Варшава 1957, с. 229, за SJP Dor)», але назви місцевості *Sitniki* в Польщі немає. Не виявлено таких назв в монографічних дослідженнях із південно-східних просторів на кордоні з Україною³, в словнику *Місцеві назви Польщі...* натомість знаходимо 17 назв типово топографічних (фізіографічних) *Sitno* з формантом - ьно, утворених від основи *sito* 'sitowisko' або *sit* 'декілька видів багнистих рослин' і декілька інших, напр. *Sitnik* - від *sitnik* 'місце, поросле очеретом', село в Бяльському повіті, *Sitnica* – від назви ріки *Sitnica*, село в гміні Беч⁴. Це спонукає до міркувань, але пояснюється, можливо, фактом, що типовою в польській мові професійною назвою людей, що займаються виготовленням сит була назва *sitarz*, *sitarze*, а не *sitnik*, *sitniki*. Також ця стара професійна назва закріплена в міській ономастиці, напр. вул. *Sitarska* в Бялостоці, коли, наприклад, назва вул. *Sitnicka* у Білій Підляській походить від назви ближньої місцевості *Sitnik*.

В українській мові натомість однаково типовою, як *sitar*, була професійна назва *sitник*, яку без будь-якої кваліфікації подають словники від Б. Грінченка аж по Новий словник української мови (НСУМ). Так також, крім прізвищ у вигляді *Ситник*, виникали назви місцевості *Ситники* = *Sytnyku*. Є сьогодні на Україні три села з такою назвою у Львівській, Київській та Сумській областях⁵, яких тут вже детальніше не представляємо (це вимагало б пошуків в джерелах української мови). Варто, однак, зазначити, що серед багатьох інших українських професійних (службових) назв ми не знаходимо структурних відповідників в професійних (службових) назвах в Польщі. За приклади послужать Медяники – дві назви в Полтавській області, пор. *медяник* 'медовий пиріг', але як це пов'язати з назвою професії? Чи *медяник* – це також 'пекар обрядових виробів (з прісного, дріжджового і несоленого тіста)?; *Решетники* – одна назва в Полтавській області від *reshitnik* 'той, хто продає решета': *resheto* (Грінченко IV 14), коли в польській мові немає назви місцевості *Rzeszotniki*, але є 7 назв *Rzeszotary* в гміні Сьвйонтники біля Кракова, біля Легніці і в Серпечькому повіті на Мазовіші (NMP XII 153-154), немає прізвища *Rzeszotarz*, але є *Rzeszotnik* (21 носій); *Сідельники* – одна назва у Львівській області, від *сідельник* (Грінченко і НСУМ не мають, є *сідляр*): *сідельце*, а то від *сідло*, якій відповідає інша зі

¹ Подані приклади походять зі словника *Nazwy miejscowe Polski. Historia, pochodzenie, zmiany* під ред. К. Rymuta, В. Czorek-Корціуч і У. Вижак, т. 113, Kraków 1996-2016 (ще не завершений). Див. теж Z. Klemensiewicz, Т. Lehr-Splawinski, S. Urbańczyk, *Gramatyka historyczna języka polskiego*, Warszawa, 1955, с. 279, W. Kuraszkiwicz, *Gramatyka historyczna języka polskiego. Podstawowe wiadomości z wyborem tekstów staropolskich do ćwiczeń*, Warszawa 1972, с.118.

² J. Łoś, *Gramatyka polska. Cz. 3: Odmienna (fleksja) historyczna*, Lwów 1927, с. 34, 44-46.

³ Cz. Kosyl, *Nazwy miejscowe dawnego województwa lubelskiego*, Wrocław 1978; W. Makarski, *Nazwy miejscowości dawnej ziemi sanockiej*, Lublin 1986; W. Makarski, *Nazwy miejscowości dawnej ziemi przemyskiej*, Lublin 1986; A. Czapla, *Nazwy miejscowości historycznej ziemi lwowskiej*, Lublin 2011, також *Dzieje Lubelszczyzny. T. IV. Osady zaginione i o zmienionych nazwach historycznego województwa lubelskiego* опрац. S.Wojciechowski, A. Sochacka, R. Szczygieł, Warszawa 1986.

⁴ *Nazwy miejscowe Polski...*, op.cit. XIII 211-214.

⁵ Д.Бучко, Інверсійний словник ойконімів України. Słownik a tergo oikonimów Ukrainy, Lublin 2001, с. 195.

структурної точки зору давня назва села *Siodlary* біля Отмухова в Ниському повіті – від основи *siodlarz* 'ремісник, що виготовляє сідла' (NMP XIII 206). *Житники* – дві назви в Вінницькій і Київській областях, яким польською відповідали б *Żytniki* : *żytnik* : *żyto*; у свою чергу, українській назві місцевості *Куропятники* в Полтавській області відповідала польська назва місцевості *Kuropatniki*, зникле село в парафії Бнін біля Курника в Познанському повіті, обидві походять від *kurop (i) at (w) nik, kuropetwnik* 'людина, що належить до службового населення, що займається ловлею куріпок (NMP V 490) .

Подані приклади повинні були підтвердити, що і в мовах, які близькоспоріднені, структурна відповідність назв (професійних і прізвищ, а також пов'язаних із ними назв місцевості) тих самих семантичних типів не мусить бути цілковита; на практиці розрізняють їх два суфікси: *-nik/-ник* і *-niki/-ники*, а також *-arz/-ар* і *-aru* (після твердого або м'якого приголосного). Тим більш неповна буває лексична відповідність. Методологічно обґрунтованою є реконструкція загальних назв із власних назв.

У випадку прізвищ *Sytnik, Sitnik* граматична відповідність цілковита:

– прізвище *Sytnik* є частково полонізованим відповідником українського прізвища *Ситник*, яке утворене від апелятивної основи *ситник* 'ремісник, що виготовляє сита'; цілковитим структурним і семантичним відповідником цього прізвища в польській мові є *Sitnik*;

– в українській мові від апелятивної основи в множині виникли назви місцевості Ситники, в польській мові не зазначено назви місцевості *Sitniki*, як також назв *Sitary, Sitarze*;

– статистичні дані і сучасне розміщення прізвищ *Sitarz* || *Siciarz* і *Sitnik* (разом 5 689 носіїв) на території Польщі вказують, що типовим у польській антропонімії є прізвище *Sitarz* | *Siciarz* (4 487 = 78,8%), менш типовим прізвище *Sitnik* (1 202 носії = 21,2%). *Sitnik* – це прізвище східного пограниччя, виступає також на західних і північних землях в результаті повоєнної міграції (транслокації) населення з давніх меж Речі Посполитої, тобто з етнічних земель України і Білорусі.

З представленого аналізу можна зробити загальний висновок: можна бути справжнім поляком і мати українське прізвище, як також можна бути справжнім українцем і мати польське прізвище. Виникає це з факту існування в слов'янських мовах однакового ресурсу мовних засобів – в основному морфологічних, і дуже значного ресурсу спільної всім слов'янам лексики (структурної і семантичної ідентичності слів). Крім того, спільні польські, українські, білоруські прізвища, не виключаючи регіональних відмінностей, є наслідком і спадком державного зв'язку Польщі з Великим Литовським Князівством, в складі якого були землі і населення Білорусі, і Україна, а державною мовою до 1696 р. була старобілоруська (білоруська з сильною домішкою церковнослов'янських елементів).

¹⁷ Б. Крея, *op.cit.*, с. 87

¹⁸ Подані приклади походять зі словника *Nazwy miejscowe Polski. Historia, pochodzenie, zmiany* під ред. К. Rymuta, В. Czopek-Korciuch і U. Bijak, т. 113, Краків 1996-2016 (ще не завершений). Див. теж Z. Klemensiewicz, T. Lehr-Splawiński, S. Urbańczyk *Gramatyka historyczna języka polskiego*, Варшава, 1955, с. 279, W. Kuraszkiwicz *Gramatyka historyczna języka polskiego. Podstawowe wiadomości z wyborem tekstów staropolskich do ćwiczeń*, Варшава 1972, с. 118.

¹⁹ J. Łoś, *Gramatyka polska. Cz. 3: Odmienność (fleksja) historyczna*, Львів 1927, с. 34, 44-46.

²⁰ Cz. Kosyl, *Nazwy miejscowe dawnego województwa lubelskiego*, Вроцлав 1978; W. Makarski, *Nazwy miejscowości dawniej ziem przemyskiej, Lublinskiej, Lubelskiej*, Люблін 1986; W. Makarski, *Nazwy miejscowości dawniej ziem lwowskiej*, Люблін 2011, також *Dzieje Lubelszczyzny. T. IV. Osady zaginione i o zmienionych nazwach historycznego województwa lubelskiego* опрац. S. Wojciechowski, A. Sochacka, R. Szczygiel, Варшава 1986.

²¹ *Nazwy miejscowe Polski...*, *op. cit.*, XIII 211-214.

²² Д. Бучко, *Інверсійний словник ойконімів України. Словник a tergo ойконімів*, Люблін 2001, с. 195.

*М. Sytnik, Mieszanie, «*Rekopis*» (Warszawa) 2004, №3, с.1-2. Передрук в *Michał Sytnik polonista*. Ред. В. Wilczewska, Białystok 2018, с. 15-24.

⁶ *Словник старопольських особових назв* під ред. і з вступом В. Ташицького, т. 1-6, Вроцлав-Варшава-Краків 1965-1983; т. 7 Додатково опрацьований в Zakładzie Польської Ономастики під кер. М. Малец, Вроцлав...1984-1987.

⁷ *Словник прізвищ* I, с. V.

⁸ Ширше представив цю проблематику у рефераті *Прізвища прикордонної зони у світлі географії і статистики* на X польсько-українському методологічному Транскордонному Симпозіумі, Воля-Угруська, 26-27 травня 2017 р. Теоретичний початок досліджень цього роду мої перевіряють докторанти: магістр Наталія Бочек, *Прізвище Kotarba* || *Koterba у світлі мовної географії* (реферат згаданому Симпозіумі) і магістр Зузанна Вусько, *Прізвище Gogółka у світлі мовної географії* (стаття готова до друку).

⁹ До групи прізвищ з окресленою частотою 0 «зараховуються особи, про яких в банку [даних] немає детальнішої інформації (напр. місця проживання). Сюди належать також особи, котрі в 1990 р. вже не жили. У групі прізвищ з частотою 0 знайшлося багато zdeформованих фор під час занесення їх у комп'ютери». (*Словник прізвищ...*, с. VIII-IX).

¹⁰ Б. Крея, *Словотвір польських прізвищ. Суфіксальні структури*, Краків 2001.

¹¹ К. Римут, *Прізвища поляків. Словник історично-етимологічний*, т. I-II, Краків 1999-2001.

¹² Б. Крея, *op. cit.*, с. 8-83.

¹³ *Старопольський словник*, ред. кер. С. Урбаньчик, т. 1-11, Вроцлав-Краків 1953-2002.

Стаття надійшла до редакції 12.12.2018 р.